

Лявон Баршчэўскі,
Язэп Янушкевіч
Мінск

Два новыя тэксты беларускай літаратуры XIX ст.: Жанравая прыналежнасць, моўныя асаблівасці, праблемы атрыбуцыі

Падчас працы ў аддзеле рукапісаў бібліятэкі імя кн. Чартарыскіх у Кракаве напрыканцы 2014 г. аднаму з аўтараў гэтага артыкула ўдалося знайсці два невядомыя паэтычныя творы першай паловы XIX ст., напісаныя лацінкай на беларускай мове без пазначэння датаў іх стварэння, імёнаў або псеўданімаў аўтараў. Першы тэкст, выяўлены 26 лістапада 2014 г. у папцы № 66 шчучынскага архіва князёў Друцкіх-Любецкіх (*Muzeum Narodowe w Krakowie, Biblioteka ks. Czartoryskich, oddział zbiorów rękopisów, sygn. 13139. XVIII—XIX w. Luźne i posyty. Archiwum szczuczyńskie Druckich-Lubeckich. Wiersze przeważnie patriotyczne, satyrę polityczne, rozprawki, tłumaczenia, varia literackie. Archiwum Druckich-Lubeckich. Nr 66*), мае назву на польскай мове: *Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności*. Рукапіс складаецца з аркуша паперы шэрага колеру фармату А 4, перагнутым папалам, з тэкстам, напісаным ад рукі ўпоперак у дзве калонкі з абодвух бакоў аркуша. Тэкст займае тры поўныя старонкі, на апошняй, 4-й старонцы, 2 радкі. Кожны радок рукапісу мае два вершы (усяго іх 206), кожны парны верш пачынаецца з працяжніка.

Нам удалося абмеркаваць характар знойдзенага рукапісу з кампетэнтнымі спецыялістамі, знаўцамі беларускай літаратуры XIX ст.: прафесарам Варшаўскага ўніверсітэта Міколам Хаўстовічам, прафесарам Адамам Мальдзісам, навуковым супрацоўнікам Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Нінай Сянкевіч, рэдактарам грэка-каталіцкай газеты “Царква”, даследчыкам гісторыі царквы ў Беларусі Ігарам Бараноўскім. М. Хаўстовіч звярнуў нашу ўвагу на супадзенне некаторых радкоў знойдзенай намі паэмы з вершаваным творам *Вось цяпер які люд стаў...* Гэты ананімны твор быў апублікаваны Іванам Насовічам у 1873 г.¹ з пазнакай: “Въ 1848 году получена отъ священника изъ Унитовъ, принявшаго Православіе, Мстиславской, Казимирово-Слободской церкви отца Григорія Бочко следующая пѣсня...”.

¹ *Бѣлорусскія пѣсни, собранныя И.И. Носовичемъ [в:] Записки императорскаго русскаго географическаго общества по отдѣлению этнографіи, том пятый, С.-Петербургъ 1873, с. 126–133.*

Калі, аднак, уважліва супаставіць абодва тэксты, можна заўважыць, што наўпроставых супадзенняў, каб лічыць знаходку шараговым, яшчэ адным спісам раней вядомай гутаркі *Вось цяпер які люд стаў*, зусім няшмат.

У гутарцы:

а) Малу веру ў бога маюць.
Варажбітоў прызываюць.

б) Мужы па дзве жонкі маюць,
Жонкі другіх мужыкоў.
Знаць, цяпер ўжо свет такоў.

У кракаўскім тэксце:

а) Бога свайго зневажают –
Варажбітов прызываюць,

б) Бо вжо па две Жонкі маюць.
Жонка часом трох мужаков –
Вот цепер свет не таков!

Няма ніякага сумневу, што гутарка *Вось цяпер які люд стаў*... і тэматыкай і сваім аб'ёмам у цэлым блізкая да паэмы *Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności*. Аднак лексічнае нападненне і жанравая спецыфіка абодвух твораў, што тут параўноўваюцца (у гутарцы *Вось цяпер які люд стаў*... больш выразна праглядаюцца сацыяльныя матывы), наўрад ці даюць нам сур'ёзныя падставы лічыць абодва тэксты ўсяго толькі варажантамі аднаго і таго самага твора. Як у свой час зазначаў Максім Гарэцкі: “З гутарак карысталі й карыстаюць папулярнасцю творы невядомых беларусаў: *Гутарка Паўлюка*, *Гутарка Кузьмы з Апанасам*, цікаўнае ўсходнебеларускае *Казанне (Вось цяпер якій люд стаў...)*, *Маладзікова гутарка*, *Вяселле Сапрона* і іншыя рэчы, то болей-меней запісаныя, то вымагаючыя ад свядомых беларускіх вучыццалёў лепшых запісаў у розных кутках бацькаўшчыны. Наша рукапіснае пісьменства – жычка, што звязавала і звязуець наш народ і яго творчасць з нашай творчасцю і з намі...”¹. Звернем увагу на тое, што наш знакамiты творца і даследчык вызначыў жанр гутаркі *Вось цяпер які люд стаў*... як *казанне*. І ў гэтым выпадку гаворка, хутчэй, ідзе пра пэўную традыцыю складання дыдактычна-рэлігійных твораў у асяроддзі не спаланізаванага, у асноўным грэка-каталіцкага святарства першай паловы XIX ст. Што да загаловка адшуканага намі твора *Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności*, калі параўноўваць з творами *Вось цяпер які люд стаў*... – дык у апошнім, відавочна, заглавак дададзены пазней, бо “вершаваны” заглавак у першым уяўляе сабою 7-складовік, у той час як другі напісаны 8-складовікам.

¹ М. Гарэцкі, *Кароткі агляд беларускай літаратуры*, “Полымя” 1990, № 5, с. 222.

Безумоўна, бытаванне такіх твораў ў вуснай форме накладала на іх свой адбітак: не маглі лічыцца плагіатам недзе падслуханыя ў свайго калегі словы або радкі, і пагатоў, сам сюжэт твораў такога кшталту меў вялікую ступень універсальнасці¹. Тым не менш, нашу думку наконт таго, што гутарка-казань *Вось цяпер які люд стаў...* і паэма-казань *Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności* – гэта ўсё-такі розныя творы, падтрымаў у размове з адным з аўтараў гэтых радкоў таксама А. Мальдзіс.

Можна дадаць таксама, што калі дагэтуль першапублікатар твора *Вось цяпер які люд стаў...* І. Насовіч, а таксама Яўхім Карскі бачылі яе паходжанне на ўсходзе Беларусі, дык цяпер можна казаць пра шырокае бытаванне твора на заходніх абшарах нашай краіны і нават называць гэты рэгіён месцам ягонага “нараджэння”.

Цяпер звернемся да моўных асаблівасцяў выяўленых намі твораў. Як вядома, у 1870 г. згаданы І. Насовіч выдаў у Санкт-Пецярбургу свой *Словарь белорусскаго наречія*, дадатак да якога апублікаваў у 1881 г.² – гэта значыць, у той самы прамежак часу, калі ён падаў у друк і вышэйзгаданую гутарку *Вось цяпер які люд стаў...* Прааналізаваўшы тэкст *Рускага верша*, мы выявілі лексемы, якія адсутнічаюць у *Слоўніку* і ў дадатку да *Слоўніка* І. Насовіча: *вымандраваць, гнілка, крышка* (хлеба), *лапушкі* (від гульні ў карты), *мша, паступляць, прыдзяраць* (у значэнні *адразаць сабе*), *скалелы, Створца, углянучь, цішком*; некаторыя лексемы – *запамога, мізарак, сцярвяк, спявак* – І. Насовіч падае крыху ў іншым выглядзе, адпаведна: *запоможенне, мизерняк, стервак, спевака*; дзеяслоў *учашчаць* у яго *Слоўніку* пададзены не ў тым значэнні, што ў тэксце *Рускага верша*. Няма адпаведных лексем у выдадзеным у 1973 г. *Слоўніку* Арнольда Макміліна³. У сваю чаргу, лексічны склад гутаркі *Вось цяпер які люд стаў...* у нечым багацейшы: тут мы сустракаем такія лексемы, як *абвандраваць, звадка, згода, квапіць, ксціны, небарак, недалужны, некруты, поліўка, прыязнь, сатнуць, сваволіць, сквапны, спраўнік, саклятар, (цяжкая) налога, шэльма*, а акрамя таго, вельмі адметныя фразеалагізмы, прыказкі і прымаўкі: *грызціся, як у сабак за косць; заліўшы бельмы; здуру ляпнуць; кажан сабе глядзіць к віру; няма ладу; па злосці плесці ліха; разжыцца крутнёй; скула ў нос; хоць ты яму вока рві*. Усё гэта можа быць сур’ёзным пацвярджэннем тэзы пра рознае паходжанне абодвух згаданых тэкстаў, а таксама пра тое, што І. Насовіч не ведаў тэксту *Рускага верша* і не рабіў пры публікацыі гутаркі *Вось цяпер які люд стаў...* свядомага выбару на карысць апошняй.

Цяпер звернемся да пытання магчымага аўтарства твора *Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności*. І. Бараноўскі звярнуў нашу ўвагу на тое, што “магчыма, аўтар верша нейкі пабожны ўніяц, бо адначасова выкарыс-

¹ Параўн.: М. Х а ў с т о в і ч, *Гісторыя беларускай літаратуры 30–40-х гг. XIX ст.*, Мінск 2001, с. 29–30.

² Гл. І. Н а с о в і ч, *Слоўнік беларускай мовы*, Мінск 1983.

³ *The Vocabulary of the Byelorussian Literary Language in the Nineteenth Century*, by М с М і л л і н Arnold B., London: The Anglo-Byelorussian Society, 1973.

тоўвае і слова «царква», і «ксёндз», і «мша», і «Пан Бог». А яшчэ тут прадбачыцца рэлігійны кантакт верніка не з папам (звычайна так называлі праваслаўных), але з «ксяндзом» (так уніяты тады маглі называць сваіх святароў...). Ды і сам верш дакладна называецца *Верш РУСКІ аб рэлігіі і абычайнасці*. Рускай называлі тады традыцыйна веру Усходняй Царквы, у адрозненне ад веры «польскай», рыма-каталіцкай. Праўда, верш мог напісаць і нейкі рыма-каталіцкі шляхціц, які назіраў за занядбаннем веры ў сваім маёнтку сярод праваслаўных або ўніятаў. З гэтымі высновамі І. Бараноўскага ў цэлым цяжка не пагадзіцца. Памятаючы, што адзіны вядомы рукапісны беларускамоўны надпіс на кнізе Адама Міцкевіча мае тэкстуальную блізкасць да радкоў 84–85 *Рускага верша* ("Jak stanien na Strasznyim Sudzie – // Nie dobro tam takim budzie"), можам выказаць асцярожнае меркаванне, што аўтар *Рускага верша* мог быць знаёмым А. Міцкевіча. А даўно вядомым фактам ёсць, напрыклад, тое, што ў філамацкую пару А. Міцкевіч сваімі галоўнымі духоўнымі бацькамі і апекунамі лічыў старога ўніяцкага прыходскага святара з Цырына Яна Гарбацэвіча, а таксама пробашча касцёла ў Вялікіх Салечніках кс. Паўла Грынашкевіча (1791–1841)¹, дарэчы, магчымых прата тыпаў вобразаў Ксяндза з другой і ксяндза Пятра з трэцяй часткі міцкевічаўскіх *Дзядоў*. Ці не мае падставы дапушчэнне, што нехта з іх мог быць аўтарам вершаванай казаны *Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności*? І ці не мог сам А. Міцкевіч быць пры гэтым рэдактарам, а можа, і сааўтарам гэтага твора? Адказ на гэтыя пытанні, вядома ж, патрабуе далейшых даследаванняў.

Другі тэкст, выяўлены намі ў той жа папцы № 66 шчучынскага архіва князёў Друцкіх-Любецкіх 22 снежня 2014 г., – верш аб'ёмам 34 радкі на двух баках аднаго белага аркуша паперы без загаловка. Першы радок гэтага твора пачынаецца словамі "Jasno czerwony raczek po obłoku skacze...". Гэты тэкст не мае аніякага загаловка, але пэўным чынам нагадвае велікодную або валачобную песню (што праўда, сярод адпаведных фальклорных твораў, запісаных у XIX стагоддзі Зарыянам Далэнгам-Хадакоўскім, Пятром Бяссонавым, Паўлам Шэйнам або Аляксандрам Сержпудоўскім, колькі-небудзь падобных тэкстаў намі не выяўлена)²; у ім можна ўбачыць рысы вершаванага вітання і жартаўлівай оды. У кожным разе, ёсць падставы меркаваць, што гэты твор мае выразныя прыкметы літаратурнай апрацоўкі. Мова другога вершаванага твора не такая чыстая і выразная, як у *Вершы Рускім*: уплыў польскай мовы досыць відавочны не толькі ў лексіцы, а і ў падачы некаторых марфем (напрыклад, *hłasząc, z buślicą, siadywa, swą piosneczkę, drapiją* і інш.). Верш можна характарызаваць як макаранічны, але беларуская лексіка, беларускія марфемы і сінтаксічныя канструкцыі

¹ Гл.: L. Podhorski-Okołow, *Realia mickiewiczowskie*, Warszawa 1999, s. 145–150, 190–205.

² Параўн.: *Валачобныя песні*, склад. Г. Барташэвіч, Л. Салавей, Мінск 1980.

ў ім усё ж пераважаюць над польскімі. Трэба зазначыць, што ў гэтым тэксце мы зноў-такі знаходзім лексемы, якіх няма ў *Слоўніку* і дадатку да *Слоўніка* І. Насовіча: *бусліца, клекатаць, пліскаўка, шчабятлівы*.

У пытанні аўтарства гэтага твора сітуацыя выглядае яшчэ больш складанай, чым у выпадку з *Рускім вершам*: не выглядае да канца верагодным, што яго аўтарам магла быць асоба духоўнага сану.

Гістарычна-культурная каштоўнасць знойдзеных намі беларускамоўных твораў вызначаецца, безумоўна, часам іх стварэння: адна сітуацыя, калі твор напісаны ў другой палове XIX ст. – эпасе, з якой мы ведаем дзясяткі такіх твораў, у тым ліку немалога аб’ёму; іншая справа, калі твор узнік у першай палове, а тым больш у першай чвэрці XIX ст. Паколькі на рукапісах абодвух наноў выяўленых твораў няма ўказання ні на іх аўтарства, ні на іх датаванне, натуральна, важна вызначыць самую познюю дату, калі гэтыя творы маглі ўзнікнуць. Як ужо згадвалася, творы выяўленыя ў складзе шчучынскага архіва Друцкіх-Любецкіх, які цяпер захоўваецца ў Кракаве.

Нам удалося знайсці каштоўныя ўказанні на час і акалічнасці фарміравання самога гэтага архіва ў здвоеным нумары (VII–VIII) варшаўскага навуковага часопіса “*Archeion*”, прысвечанага польскім архіўным зборам, за 1930 г. Нехта М. Айзен (М. Ajzen) у гэтым выданні засведчыў, што названы архіў фарміраваўся самім князем Францішкам Ксаверыем Друцкім-Любецкім у Санкт-Пецярбурзе ў асноўным у 1821–1830 г., а пасля смерці апошняга ў 1846 г. быў перасланы ў Шчучын, дзе захоўваўся “ў некранутым выглядзе”¹. З вышэйсказанага вынікае, што тэксты вышэйзгаданых беларускамоўных твораў маглі патрапіць у папку № 66 (першапачатковая нумарацыя, згодна з М. Айзенам – С/5) названага архіва не пазней, як у прамежак часу паміж 1821 і 1846 гг. Для таго, каб паспрабаваць зрабіць больш дакладнае датаванне, мы ўважліва прагледзелі дакументы папкі, якія знаходзяцца перад тэкстамі цікавых для нас твораў і пасля іх. Высветлілася, што тыя дакументы (праўда, досыць нешматлікія), якія маюць дату стварэння, раскладзеныя наогул у храналагічным парадку. Раней за тэкст паэмы *Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności* ў папцы № 66 знаходзяцца дакументы, тэматычна звязаныя са смерцю Тадэвуша Касцюшкі: непасрэдна тэксту згаданага твора папярэднічае тэкст ананімнай польскамоўнай паэмы *Kościuszeko przy zgonie*. Як вядома, Т. Касцюшка памёр у швейцарскім Салюры 15 кастрычніка 1817 г. Тэкст беларускамоўнага верша *Jasno czerwony raczek...* укладзены ў папку за чатыры дакументы перад ім. Дакумент у згаданай папцы, які ўкладзены наступным пасля тэксту паэмы *Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności*, – запіска невядомага нам Яна Барткевіча на польскай мове са зваротам да нейкага “вяльможнага пана дабрадзея”, якая мае дакладнае датаванне: “Datt 1824 Juni 12 dnia” (пададзена 12 чэрвеня

¹ “*Archeion: Czasopismo naukowe poświęcone sprawom archiwalnym*” 1930, VII–VIII, s. 67–68.

1824 года). Ёсць верагоднасць, што тут мы маем дачыненне са зваротам аўтара запіскі да самога князя Ф.К. Друцкага-Любецкага, бо акурат у гэты час апошні, паводле сведчання М. Айзена, і парадкуе гэты архіў. Можна, такім чынам, з вялікай доляй упэўненасці меркаваць, што архіўныя тэксты знойдзеных беларускіх твораў паходзяць з прамежку часу паміж другой паловай 1810-х гг. і 1824 гг. Не выключана таксама іх больш ранняе паходжанне, бо няма доказаў, што ў гэтым выпадку мы маем справу не з перапісанымі ад рукі пазнейшымі копіямі створаных раней тэкстаў. Дарэчы, самыя даўнія дакументы са шчучынскага архіва Друцкіх-Любецкіх паходзяць яшчэ з 1537 года.

Ніна Сянкевіч звярнула нашу ўвагу таксама на тое, што ў 1889 г. у газеце “Виленский вестник” быў апублікаваны верш (усяго 75 радкоў)¹, які распачынаецца з наступнага тлумачэння, напісанага па-руску, але з прыкметным беларускім моўным уплывам: “К молодому поколению старики относятся покровительственно, считают его баловнем судьбы и не могут согласовать изменишейся жизни молодежи с своей простотой и патриархальностью. Для ознакомления с этими взглядами привожу проповедь их к молодежи, у которой старик старается доказать, насколько молодые заблудились и от Бога отступились”. Трэба зазначыць, што цытаваны ў гэтай публікацыі тэкст у мае значныя тэкстуальныя супадзенні са знойдзеным намі тэкстам *Рускага верша*, і яго можна лічыць істотна (бо ў 2,5 разы) скарачанай версіяй апошняга. Але ў гэтым выпадку няма ўжо ніякіх сумненняў наконт першаснасці, большай аўтэнтычнасці варыянта, знойдзенага намі ў кракаўскім архіве.

Такім чынам, мы можам зрабіць наступныя высновы:

1. Ёсць падставы з вялікай доляй верагоднасці сцвярджаць, што выяўленыя намі ў архіве тэксты двух беларускамоўных твораў *Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności* і *Jasno czerwony raczek po obłoku skacze...* былі запісаныя не пазней за першую чвэрць XIX ст. Пра гэта сведчаць гістарычныя асаблівасці фарміравання шчучынскага архіва Друцкіх-Любецкіх, а таксама выключнае ўжыванне лацінкі пры запісе тэкстаў, характар почырку абодвух рукапісаў і некаторыя іх лексічныя і граматычныя рысы.

2. Гэтым вызначаецца гістарычна-літаратурная каштоўнасць дадзеных паэтычных тэкстаў, бо больш за 120 радкоў паэмы *Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności* і ўсе 34 радкі верша *Jasno czerwony raczek po obłoku skacze...* раней нідзе не публікаваліся, у той час, як усе вядомыя на сёння беларускамоўныя творы першай чвэрці XIX ст. з’явіліся ў друку да 1922 г.

3. Пошукі невядомых нам беларускамоўных тэкстаў першай паловы XIX ст. па-ранейшаму могуць быць перспектыўнымі, прычым

¹ “Виленский вестник” 1889, № 70.

пошукі не толькі архіўных рукапісаў. Сведчанне таго – нядаўна дасланая А. Мальдзісу іркуцкім беларусам Аляксеем Кухтам скан-копія публікацыі раней невядомага нашым даследчыкам верша Яна Чачота *Fantazya biało-ruska*, апублікаванага польскім Нацыянальным музеем у швейцарскім Раперсвілі ў *Pismach Franciszka Duchińskiego* яшчэ ў 1902 годзе!¹ А. Мальдзіс, дарэчы, лічыць, што стыль гэтага верша істотна адрозніваецца ад стылю вядомых нам беларускамоўных вершаў Я. Чачота і выказвае меркаванне, што верш мог бы быць напісаны А. Міцкевічам.

Ніжэй падаём варыянт нашага расчытання (пазнакі ў квадратных дужках паходзяць ад аўтараў гэтага артыкула) рукапісаў абодвух знойдзеных намі тэкстаў з Бібліятэкі кн. Чартарыскіх у Кракаве.

Wiersz Ruski o Religii i Obyczajności

	U nas teper takich mnoha –
	Szto nie pomnieć wżo na Boha,
	A na bliżnoho nikoli –
	Wsio czyniać po swoiey woli.
5	Boha swajho znieważajut –
	Warażbitow przyzywajut,
	Na Stworcu Nieba nie dbajut –
	Choć nieprawdu prysiahajuć.
	Swiata choć nie mnoho majem –
10	I to na mszy nie bywajem.
	A na Boha narekajem –
	Szto w chacie chleba nie majem.
	Jak my z Bohom, tak Boh z nami –
	Pastuplając[,] z hultajami.
15	Chocisz mieć w tym szto papraw się [?] –
	Tolko skoro a nie baw się [?].
	Baćku[,] Matku znieważajesz –
	Za szto wiek karotki majesz.
	[“]Scierwiak[”], [“]hniłka[”] prezywajesz –
20	Starych z chaty wyhaniajesz,
	Za takajo paruhanie
	I Baćkow nieszanowanie
	Takim dzieciom ey! po uszy:
	W piekle przyjdzieć być da duszy!
25	Żali[j]esz kawałka chleba –
	Won honisz z chaty[,] da nie treba.
	Kali rukom dajesz wolu,

¹ F. D u c h i ŋ s k i, *Pisma*, t. II: *Zasady dziejów Polski, innych krajów słowiańskich i Moskwy*, cz. druga i trzecia, Rapperswył 1902, s. 78.

Pomniy na swoju niedolu.
Chto jezykom bić parwiecca –
30 Tamu treba w piekle hrecca.
Ciepier na Boha nie dbajuć[,]
Bo wżo pa dwie Żonki majuć.
Żąka czasom troch mužakow –
Wot ciepier swiet nie takow!
35 Szto czużoje wziat’ to nie hrech –
Razumiejesz być to za smiech.
A czasom ciszkom ukrasci –
To wżo jakby miał w prepassi.
Bliżniomu dobra nie życzysz –
40 Choć jomu szto i pażyczysz,
Bo pozyczajesz na toje –
Szto by odabrać we dwoje.
Mało hroszy, mało chleba –
Mało ziemi, boley treba.
45 Wieś swiet zharnut odyn chatiew[,]
Kali b z stolki syły miew.
Prijet sudyt tabie kaho –
Pier[sz] uhlaniesz na bahataho.
Chto dać boley, prawda taho –
50 Chudy prapaw, wina jaho.
Pychu w sercu swoim majesz –
Mizerakow znieważajesz.
Nad kryszkoy chleba mlejesz –
Hołodnomu dać żalejesz.
55 Hniewajecca Brat na Brata –
Czasem kryku poła chata.
Mież siestrami kladby dosyć –
Kap prapała, Boha prosić.
Zawidujesz szto druhomu[,]
60 Szto wiedziecca w jeho domu.
Majeć chleba, majeć pszczoły –
Ty b chaciew jak ty kab ion byw hoły.
A Boha chwalić lenicca –
I nie chacza toż malicca.
65 Szto Duchowny nauczajet –
Toje on wsio presmiewajet.
Chto haworyt szto ab Boha[,]
Tepier nie lubiet takoha.
Swiatych słow nie prymajut –
70 Jeszcze płutem nazywajut.
Nie nakormić haładnoha –
Ani pakryjeć nahoha.

- 75 Jeszcze czasem nasmiewajut –
Z tych[,] szto niczyho nie majut.
Szto hod mieżu przydzierajesz –
Wsio tam chleba szukajesz[,]
Ale z mieży biednoy niemasz chleba[,]
Sztob mnie tak dau Boh i Nieba.
80 Sny dziwiom się haratnomu –
Szto nie majet, rad c[z]użomu,
Inszy nadto swajho majeć –
Taki czużoje chapajeć.
Jak staniem na Strasznyh Sudzie –
Nie dobro tam takim budzie.
85 Dobry pojdzie w Boskie ruki[,]
A ladaszty [–] w Piekła muki.
Kab można adtul wiernucca[,]
Moch by lepiej pakranucca,
Ale wżo tam byt['] nie może[,]
90 Bo tak stało słowo Boże.
Nie adkupić Baćko, Maci
Choć by rodnoho dziciaci,
Ani też Muż lubey Żony –
Choć jon byw iey przywiązony[,]
95 Ani też Pan słuhy swaho –
Choć u niaho hroszy mnaho.
Tak[,] kab najbolszoho Pana –
Tak i budzieć skura drana.
Taki[,] szto c[z]użomu chciwy[,] –
100 Chrescijanin nieprawdziwy,
Pan Boh raskazaw bliźniomu
Żyć iak sam samomu.
Nie czyni krywdy nikomu –
Day Bratu szto majesz w Domu[,]
105 Xiędzu czasem dać nie chcesz[,]
A w Karczmie zausiod wałoczysz.
Chto z patreby pa harełku –
Ty za nimi pomaleńku:
W Karczmie przez dzień prebywajesz[,]
110 Harełcyu papiwajesz.
Na mszu idziesz z mira zbierać –
Kab niczoho swojho nie dać,
Umierłych chawat['] nie chcesz[,]
A na chałturach chachoczysz.
115 Na Duszu zapominajesz –
Mszy Swietoy nie zakuplajesz,
W Cerkwi nie još ty spiewakom –

- Na kiermaszach chodzisz rakom.
Da spowiedzi nie uczeszczajesz –
120 Chyba raz w rok bywajesz.
I to jeszcze nie [z-]za cnoty –
Boday tolko nie z nudoty.
Pacier zmałku nie uczywsia –
Jak pabolszaw[,] zaleniwsia,
125 Każesz[,] Baćko toż nie umiew –
Chleb działtoho dobry miew[,]
Jak chleba stanieć nie mnoha –
Tahdy wzpomnisz i na Boha,
Aż jak tolka chleb zjawiwsia –
130 Znowu na Boha zabywsia.
Z kolki snopow premałocisz –
Zaraz w Karczmu pawołoczysz.
Na żelezo, toż na koły
Aż niet hroszy, i sam hoły.
135 Tolko szto sam zaliw oczy –
Nie doydziesz do Domu w noczy.
Połowinu hroszy prapiw –
A szto było[,] resztu zhubiw.
Jak stanieć w Domu swarycca –
140 A prytoż zacznieć i bicca[:]
Z takim haspadarstwem[,] Bracie[,]
Pustki być mohuć u chacie.
Bo poko małocisz –
Poty i na torch wałoczysz[,]
145 A potym[,] Panie Jakimie[,]
Nada malicca miakinie[,]
Sztob tabie dau Boh i mnoho –
I z taboy byłoby niczoho[,]
Ale z czym[,] Bracie[,] byw w kałysce –
150 Z tym bydź przyjdzie i w mahi[ł]ce.
U Łapuszki prehrywajesz –
A u chacie chleba nie majesz,
A choć czasem i chleb majesz –
Na hru z chaty przykradajesz.
155 W asieninach wpierad ciebie
Tam nie majesz rownych siebie,
A hdzie chrezbiny czuwajesz –
Choć nie kumam [–] tam bywajesz.
Na weselu chto z prynosem –
160 A ty pierwszy przyjdiesz z nose.
Jak u flaszkuz chto zazwonić –
Tam ciebie jak lichu honić.

- 165 Pijesz mnoho, aż po horło –
Nie darmo nazad papiorło.
Za toje kara nie ad Boha[,]
Ale ad ciabie samoho.
I z harełki to bywaje –
Szto da smierci zabiwaje,
A czasom szto i zapalić –
170 Albo na darozie zwalić.
Ad marozu ruki[,] nohi –
Ot ciepier [–] wieczny ubohi.
Jak szto bankiety minucca –
Wspomnisz kob czoho zawinucca.
175 Pojdziesz da chaty skalełym,
A prez pauhodu zhalełym.
Szto dzień dakuczajesz Bohu –
Kap tabie dau zapomohu.
Nuż kali szto ukrasci możysz –
180 Uziać tam, hdzie nie pałożysz,
Pabożny dajec dla Boha –
Choć i sam nie majeć niczoha.
Wymandrujesz usie sioły –
Jak byw, tak i budziesz hoły.
185 Na swiecie żywiać nie mnoha[,]
A mnoha kraduć czużoha.
Jak na toj swiet prybieracca –
Ty nie хочysz spawiadacca,
A tam za czużoje Czerci
190 Buduć w piekle zkuru dzierci[:]
Nie znajut Nieba, ani hrechu,
Ani toż ludzkoho smiechu.
Inszy aż pokul zhynie,
Wsio dzierżyć w swaim czynie,
195 A chto skażec prawdu zboku –
Toy tabie jak sol w oku.
Jak sam na swiecie bezbożny –
Choc[z]esz[,] szto tak[i] byw kożny.
Ciepier na wsio hłuch, nie pomnisz –
200 Potym nie w czas wsio prypomnisz.
Na ludzkoje narekanie –
Boskoje przykazanie.
Ziemia, rodna nasza maci –
I rada; i nas budziesz braci.
205 Nichto nie wydzieć ad smierci –
Kruci, nie kruci [–] nada umierci.

* * *

Jasno czerwony raczek po obłoku skacze[,]
Tresie się całe Niebo[,] kieli hresznik płacze[.]
Uże Anioły hraniuć w swoje poświecioły[,]
["]Alleluja[!,,] głosząc[,] nam dziś dzień wesoły[,]
5 Pliskauka chwostem tręsie[,] po wyhonie chodzi[,]
Busieł z buślicą w wodzie po kalana brodzi[,]
Jedna tolko Zieziulka ta bardzo wstydliva[,]
Która na suchym kraku nigdy nie siadywa[,]
A ona utenczas swą piosneczkę wytnie[,]
10 Kali pachniące drewo Czeromcha rozkwitnie[,]
Szczebietliwy słowik staje do pomocy[,]
Żaby kwochczuć po łuhach poczynając w nocy[,]
Pietuh u smiotnisku kryczy[,] a kura sakocze[,]
Szczyhieł[,] siedząc na hruszy[,] z szczyhlicą klakocze[,]
15 Hołub hudzi na chacie[,] wierebiej czyryka[,]
Łastauka treple u ięzyk[,] aż serce pranika[,]
Krupiany /?/ skrenadle /?/ nożędziu /?/ się czeplają[,]
Po kustach chorostach hniazda uwijają[,]
Stare brody drapują[,] wystawiuszy bruchi[,]
20 Słońce jasne dopieka [-] zkinuli każuchi[,]
Tu mołoycy[,] dzieuki po nocy drapują, biją
A gospodary po ulicach goraleczka piją[,]
Napiuszy się garałeczki[,] zakusi[a]ć jaycami[,]
Tolko prosiąt[;] święconych nie biercie palcami[:]
25 Nożem albo trasko (?) pokrażawszy[,] pożywaycie[,]
["]Alleluja[!,,] wesoło kryczecie[,] spiewaycie[,]
Życie douho Panowie co najdłuższe wieki[,]
Niechay wam ciekuć sałodkie reki[,]
Niechay wszelkie szczęście krucić się wesoło[,]
30 Jak na wodzie w młynu chutko krużyć koło[,]
Winszuję doczekanych swiat,
Kab zdzierli skuru z haławy da piat[,]
Proszę dać mi żałować[,]
Kab było za szto podziękować.